

7. Plotnikov V.S., Plotnikova O, V. *Ob'edinenie biznesa i konsolidirovannaya finansovaya otchetnost(Consolidation of business and consolidated financial reporting), Uchebnoe posobie, - M.: Izdatelstvo: INFRA-M, 2018 g.*

8. S.N.Tashnazarov *Moliyaviy hisobotning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish(Improving the theoretical and methodological basis of financial reporting). Monografiya. - Publisher SIA OmniScriptum Publishing. GlobeEdit Publishing house. 2018. 280 p. ISBN-13:978-613-8-24050-1, 87-107- betlar*

9. Tashnazarov S.N. *Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari(International Financial Reporting Standards). Darslik – T. "Iqtisod-Moliya", 2019.*

10. Urazov K.B. *Buxgalteriya moliyaviy xisobi(Accounting financial accounting). O'quv qo'llanma. – Samarqand, SamISI, 2013. - 226 bet.*

11. *"Moliyaviy xisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida(On Additional Measures to Transfer to International Financial Reporting Standards)". O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611-son qarori.*

INNOVATSION TARAQQIYOT – QURILISH INDUSTRIYASI KORXONALARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

*I.f.f.d., PhD Najimov Iskander Perdebaevich
Qoraqalpoq davlat universiteti dotsenti*

Bugungi kunda dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlari olimlari va iqtisodchilari sanoatni innovatsion rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratmoqdalar. Xususan, sanoat korxonalarining innovatsion faoliyatini faollashtirish va shu asosda korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini oshirish kabi masalalar bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda, bu esa mahalliy qurilish materiallari sanoatiga ham to'liq taalluqlidir.

Qurilish materiallari sanoatida, iqtisodiyotning boshqa ko'plab tarmoqlarida bo'lgani kabi, hozirgi vaqtda nafaqat texnik yoki texnologik yangiliklar, balki moliyaviy resurslarni jalb qilishning tashkiliy, iqtisodiy, ijtimoiy, shuningdek zamonaviy usullari amalda qo'llanila boshlangani fonida innovatsion jarayonning faollashuvi kuzatilmoqda.

Insoniyat sivilizatsiyasi ilmiy taraqqiyot va innovatsion jarayonning faollashuvi tufayli yuzaga keladi, bu nafaqat asbob-uskunalar va texnologiyalarni yangilashni jadallashtirishda, balki bir qator an'anaviy tarmoqlarning yo'qolib qolishida, bilim va iqtisodiyotning yangi tarmoqlarining paydo bo'lishida (masalan, bioinjeneriya, sun'iy intellekt, nanotexnologiya va boshqalar) namoyon bo'ladi [1].

Innovatsion jarayon vaqtinchalik hodisa emas, balki, doimiy ishlaydigan jarayondir. Innovatsion faoliyat rivojlanish tahlili shuni ko'rsatadiki, noyob samarali innovatsiyadan (texnologiyadan) foydalanish raqobatda panatseya emas. Bundan tashqari, uzoq vaqt, arzirli modernizatsiya qilinmasdan, bunday innovatsiyalardan foydalanish korxonada ba'zan bankrotlikka olib keladi [2]. Shuning uchun progressiv va barqaror innovatsion rivojlanish tizimli

yondashuvdan foydalanishni, ma'lum bir tizimni yaratish va qo'llashni talab qiladi.

Qurilish materiallari sanoatining barqaror innovatsion rivojlanish tizimi deganda sanoatning barcha darajalari va bo'linmalarida vaqt va makonda innovatsion jarayonning uzluksiz va samarali oqimini ta'minlaydigan keng ko'lamli mexanizm tushuniladi.

O'zbekiston Respublikasi qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligini tashkil etish to'g'risidagi normativ hujjatlarga muvofiq, mazkur vazirlik mamlakat qurilish majmuasining xalq xo'jaligi va jamiyatning zamonaviy ehtiyojlari va talablariga muvofiq ishlashini ta'minlashga mo'ljallangan. Ushbu davlat tuzilmasi mohiyatan tashkiliy-ishlab chiqarish klasteridir. Bu esa alohida kompaniyalar va umuman klasterning o'zaro to'ldiruvchi va mustahkamlovchi raqobatdosh ustunliklaridir.

Boshqacha qilib aytganda, klaster, to'g'ri ishlov berish bilan, tizimlarga xos bo'lgan yaxlitlik xususiyatini amalga oshirib, sinergik ta'sirni ta'minlashga imkon beradi.

Ko'rinib turibdiki, O'zbekiston Respublikasi qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligi qurilish sohasini etarli darajada rivojlantirishni milliy miqyosda ta'minlashga qaratilgan sharoitda, quyi tuzilmalar va xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning tashabbuslarini qo'llab quvvatlash uchun bozor usullaridan foydalanishni ma'muriy resurslar bilan uyg'unlashtirishi kerak.

Qurilish sohasini barqaror innovatsion rivojlantirish tizimini yaratishda aynan shu narsa ko'zlanadi va pirovard maqsad qilib qo'yiladi.

Sanoatni innovatsion rivojlantirish tizimini yaratishda ushbu sohaga turli tashkilotlar kirishi hisobga olinadi, bular:

loyiha tashkilotlari;

qurilishda tadqiqotlar bilan shug'ullanadigan ilmiy tashkilotlar;

turli ixtisoslik va hajmdagi qurilish, qurilish-montaj tashkilotlari, qurilish sanoati korxonalar;

qurilish mahsulotlarini etkazib beruvchi transport tashkilotlari va qurilish texnikasi va mexanizmlarini ishlatadigan tashkilotlar;

viloyat qurilish boshqarmalari;

qurilish materiallari, buyumlari va konstruksiyalarini ishlab chiqaruvchi korxonalar;

qurilish sektori bilan bog'liq boshqa tashkilotlar (masalan, qurilish uskunalarini ta'mirlash kompaniyalari, qurilish materiallari etkazib beruvchilar va boshqalar).

Aslida, vazirlikning o'zi va yuqorida aytib o'tilgan korxonalar va tashkilotlarni hisobga olsak, ikkita klaster borligini ta'kidlash mumkin. Birinchi klaster-bu vazirlikning o'zi to'g'ridan-to'g'ri unga bo'ysunadigan tashkilotlar bilan, ikkinchisi-mulkchilik shakli va idoraviy bo'ysunishidan qat'i nazar, qurilish bilan bog'liq barcha korxonalar va tashkilotlarni shu jumladan, qurilish bilan bog'liq ta'lim muassalarini o'z ichiga olgan mega-klaster.

Dastlabki tahlillar shuni ko'rsatadiki, tizimni shakllantirishda uning quyidagi tarkibiy qismlariga e'tibor qaratish lozim:

- aniqlangan klasterlarning barcha elementlarini qamrab olish va jalb qilishni hisoblash bilan innovatsion boshqaruv funksiyalarini aniqlash va aniq taqsimlash;

- qurilish sohasidagi barcha korxonalar va tashkilotlarga ta'sir qilish shakllari va usullarini, shu jumladan rag'batlantiruvchi sanksiyalarni izlash;

- barcha ierarxik darajalarda "to'g'ridan-to'g'ri" va "teskari aloqa" ni va birinchi navbatda vazirlik apparati hamda qurilishda xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni samarali amalga oshirishga, shuningdek innovatsion jarayonni samarali monitoring qilishga imkon beradigan axborot ta'minoti tizimini yaratish;

- innovatsiyalarni va umuman innovatsion jarayonni samarali baholashni ta'minlaydigan vazifalarni hal qilish.

Shu bilan birga, qurilish materiallari sanoatining barqaror innovatsion rivojlanishini ta'minlash uchun ko'rib chiqilayotgan tizimning muhim elementi bu sohadagi innovatsiyalarni tasniflash bo'lib, unda innovatsiyalar sanoat xususiyatlarini hisobga olgan holda buyurtma qilinadi. Jadvalda bir qator ilmiy ishlarni o'rganish asosida [3-5], innovatsiyalarning mualliflik tasnifi berilgan (1-jadval).

1-jadval

Innovatsiya turlari va ularni tasniflash xususiyatlari

№	Malakaviy belgilari	Innovatsiya turlari
1	Qo'llash doirasi	mahsulot shaklida, jarayon shaklida
2	YAngilik darajasi	mutlaq, nisbiy, shartli, qisman
3	Tashkillashtirish variantlari	ichki korporativ, dasturiy, raqobatli
4	Ishlab chiqish va tarqatish darajasi	davlat darajasida, mintaqaviy, tarmoq, korporativ
5	Xavf darajasi	qisman noaniqlik, to'liq noaniqlik
6	Amalga oshirish sur'ati	tez sur'atda (o'sib boruvchi), sekin (bir xil), so'nib boruvchi
7	Ilmiy bilimlar bilan bog'liqlik xarakteri	ko'tarilish (yangi bilimlar asosida), pasayish (mavjud bilimlar asosida)
8	Faoliyat sohasi	iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy-siyosiy, ijtimoiy-madaniy, huquqiy va boshqalar.
9	Ehtiyojlarni qondirish	mavjud ehtiyojlarga (inqiroz) yo'naltirilgan, yangi ehtiyojlarni shakllantirishga yo'naltirilgan (rivojlanish innovatsiyalari)
12	Ishlab chiqish muddati	qisqa muddatli, o'rta muddatli, uzoq muddatli
15	Moliyalashtirish manbalari	o'z mablag'lari, byudjet mablag'lari, kredit yoki boshqa qarz mablag'lari, aralash moliyalashtirish
16	Ta'sir ko'lami bo'yicha	global darajada, davlat darajasida, mintaqaviy darajada, korporativ darajada

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, hozirgi vaqtda sohadagi innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun normativ hujjatlar mavjud emas. SHubhasiz, bu baholashning ob’ektivligini pasaytiradi va innovatsion jarayonning o’ziga ta’sir qiladi. Ushbu talablar innovatsiyalarni iqtisodiy va ijtimoiy baholash bilan bog’liq. Xuddi shunday talabni, hamma joyda tobora dolzarb bo’lib borayotgan, innovatsiyalarni ekologik nuqtai nazardan baholash haqida ham aytish mumkin.

Xulosa qilib aytish mumkinki:

jahon amaliyotidagi innovatsion faoliyat raqobatbardoshlikni oshirishning muhim omiliga aylandi;

mamlakatimizda innovatsion jarayon barcha sohalarda, jumladan, qurilish materiallari sanoatida ham tobora kuchayib bormoqda va munosib baholanmoqda;

qurilish materiallari ishlab chiqarish sohasida qurilish va uy-joy kommunal xo’jaligi vazirligi barqaror innovatsion rivojlanishni ta’minlashning muhim elementi bo’lib, u o’z tuzilishi bo’yicha barqaror innovatsion rivojlanish tizimi bilan bog’liq bir qator tuzilmalarni o’z ichiga olgan klaster hisoblanadi;

sohada innovatsion faoliyatning maqsadga muvofiqligi va konkretligini oshirish uchun innovatsiyalarning tasnifi taklif etiladi.

Yuqoridagi tavsiyalar qurilish sohasini barqaror innovatsion rivojlantirish tizimini shakllantirishning asosiy qoidalari bo’lib, bizning fikrimizcha, ularning yaratilishi qurilish sohasida innovatsion faoliyatning samarali rivojlanishini va uning raqobatbardoshligini oshirishni ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Кадырова Р.А. Роль инноваций, науки и государства в развитии экономики // *Universum: экономика и юриспруденция: электрон. научн. журн.* 2021.1-2(77). (URL: <https://7universum.com/ru/economy/archive/item/11211> (дата обращения: 29.12.2022)).

2. О.И.Имайкина. Стратегическое управление инновационной деятельностью промышленных предприятий: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Имайкина Ольга Ивановна. - Саранск, 2015. - 220 с.

3. *Инновационный менеджмент: Учебник для вузов* / С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Яковлев и др. / Под ред. С.Д. Ильенковой.-М.: Банки и биржи. ЮНИТИ, 2008 - 327 с;

4. *Методологические основы и экономическое стимулирование инновационной деятельности промышленного предприятия: монография* / В.А. Бердников, И.В. Косякова, М.В. Чебыкина - Saint-Louis, Missouri, USA, 2016. - С.32-39.; Мухамедьяров А.М., Уткин, Э.А. *Инновационный менеджмент* / Э.А. Уткин, Н.И. Морозова, Г.И. Морозова. - М.: Акалис, 2006 – 400с.

5. Твисс Б. *Управление научно-техническими нововведениями.*-М.: Экономика, 2005. - 271 с.